

TÜRK GIDA MEVZUATI ve GIDA DENETİMİ

Prof. Dr . Nevzat ARTIK

Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü ANKARA

Ankara Üniversitesi Gıda Güvenliği Enstitüsü/ANKARA

1.GIDA KONTROLÜ VE ÖNEMİ

Gıda kontrolü tüketicinin sağlık açısından ve ekonomik bakımdan korunmasını amaçlayan bir kamu görevidir. Buna resmi gıda kontrolü de denilmektedir. Üretici firmaların, kaliteyi önceden güvence altına almak için yaptıkları kendini kontrol uygulamaları bu kapsamın dışındadır. Bunun gibi tüketici örgütleri, meslek kuruluşları vb tarafından gerçekleştirilen uygulamalar da bu kapsama girmez. Ancak bunların birbiri ile etkileştiği ve birbirini desteklediği bir gerçektir.

Tüketicinin sağlık açısından korunması, gıda güvenliğinin sağlanmasına yöneliktir. Gıda güvenliğinin sağlanması, kısaca gıdaların tüketici sağlığını olumsuz etkileyecek özellikte olmamasıdır. Bu açıdan özellikle biyolojik ve kimyasal bozulma ile kalıntı ve bulaşan kontrolü önemlidir.

Tüketicinin ekonomik bakımdan korunması ise tanımına uygulunun sağlanmasına yöneliktir. Başka bir deyişle gıda kendisi olmalı, taklit veya tağşiş edilmiş olmamalıdır. Taklit gıdanın taşımadığı bir özelliği taşıyor gibi gösterilmesi; tağşiş ise gıdanın tanımlanan özelliklere aykırı olarak üretilmesidir (Anonim, 2008). Bu uygulamaya gerçekçilik (authenticity) kontrolü de denilmektedir. Tüketicinin korunması iki faktöre bağlıdır. Birincisi kapsamlı bir gıda kodeksi, diğeri ise etkili bir gıda denetimidir.

Gıda kodeksi, gıdaya ilişkin yasal düzenlemeler grubunun adıdır. Bu kapsamdaki; tüzük, yönetmelik, tebliğ, yönerge gibi düzenlemeler söz konusudur. Bunlarla amaçlanan, gıdaların tanımlanması ve başlıca özelliklerinin belirlenmesidir. Gıda kontrol uygulamasının etkinliği, bu belirlemelerin gerçekçiliği ile yakından ilişkilidir.

Gıda kontrolü; gıda işletmelerini, satış yerlerinin ve pazardaki gıdaların gıda kodeksine aykırı olup olmadığının belirlenmesidir. Bu uygulamaların başarısı; denetçi niteliği ve sayısı, laboratuvar sayısı ve yeterliliği (personel, yöntem, aygıt vb) ve kontrol programı veya sıklığına bağlıdır. Ayrıca aykırı durumlarda uygulanacak cezaların caydırıcılığı da önemlidir.

Gıda kodeksi ve gıda kontrolü ile ilgili yetkiler, düzenlemeler ve uygulamaların dayanağı kısaca “gıda yasası” diye bilinen düzenlemedir. Türkiye’de bu anlamdaki düzenleme, 5179 sayılı yasadır (Anonim, 2004a).

2.TÜRKİYE'DE GIDA KODEKSİ ve GIDA KONTROLÜ

2.1.Giriş

Gıda güvenliği ;güvenli gıda üretimini sağlamak amacıyla gıdaların üretim, işleme, muhafaza, taşıma ve dağıtım aşamalarında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması olarak tanımlanmakta ve güvenli, sağlığa yararlı ve sağlıklı durumu korunmuş gıda kavramlarını içermektedir. Gıdalardan kaynaklanan riskler gıdanın üretimden tüketim aşamasına kadar geçirdiği işleme, taşıma, depolama, satın alma, muhafaza, hazırlama, pişirme aşamalarında ayrı ayrı değerlendirilmekte ve fiziksel, kimyasal ve biyolojik riskler olarak gruplandırılmaktadır.

2.2.Ülkemizde Gıda Mevzuatı ve Gıda Kodeksi

2.3.Tarihçe ve Genel Durum

Gıda Konusu bir kamu görevi olarak ele alınmasına rağmen, bu görev 1995 yılına kadar bir bütün olarak ele alınmamıştır. Gıda Hizmeti dağınık bir mevzuatla etkisiz bir şekilde yürütülmeye çalışılmıştır. Kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği de sağlanamadığından gıda hizmetlerine de bir etkinlik getirilememiştir. Bu sebeplerle önce 1963 yılında hazırlanan Mehtap Raporun da gıda hizmetlerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği dile getirilmiş ve 1966 yılından itibaren de yıllık program, icra ve kalkınma planlarında gıda hizmetlerinin biran önce "Gıda Kanunu"na kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 1986 yılından itibaren "gıda kanunu" hazırlıklarına başlamış ve tarafların da görüşlerini alarak ortaya bir kanun taslağı çıkarmıştır(Anonim ,1995). Resmi Gazete'de 28 Haziran 1995 tarih ve 22327 sayı ile yayımlanarak yürürlüğe giren 560 sayılı " Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile; Gıda maddeleri üreten iş yerlerinin imalata geçmeden önce Sağlık Bakanlığında gayri sıhhi müessese ruhsatı ile çalışma izni, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığında ise gıda sicili ve üretim izni almaları şartı getirilmiştir.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Gıda ve yem yasasıyla ilgili genel ilke ve şartları belirleyen, Avrupa Gıda Güvenliği İdaresi'ni kuran ve gıda ve yem güvenliği konularıyla ilgili işlemleri belirleyen 178/2002/EC sayılı Tüzüğü, 28 Ocak 2002 tarihinde yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir(Anonim2002). Söz konusu AB Genel Gıda ve Yem Yasasına uyum çalışmalarının, Ulusal Program uyum takvimine göre 02 Mayıs 2004 tarihine kadar tamamlanması taahhüt edilmiştir. Söz konusu AB mevzuatına uyum, "Gıdaların Üretimi, Tüketimi Ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" ile gerçekleştirilmiştir

Resmi Gazete'de 05 Haziran 2004 tarih ve 25483 sayı ile yayımlanarak yürürlüğe giren 5179 Sayılı Gıda Kanunu ile birlikte gıda ile ilgili hizmetlerin tek elden yürütülmesi ve bürokrasinin azaltılması amacı ile; anılan Kanun yürürlüğe konulmuştur. Kanunun amaç ve kapsam kısmında; gıda güvenliğinin temini, her türlü gıda maddesinin teknik ve hijyenik şekilde üretim, işleme, muhafaza, depolama, pazarlama ve halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak üzere gıda maddeleri üreten iş yerlerinin asgari teknik ve hijyenik şartlarının belirlenmesini esas almıştır.

Bu itibarla Gıda güvenliğinin sağlanmasında ana hedef, AB ile uyumlu olarak hazırlanan mevzuatlar çerçevesinde, ülke genelinde etkin gıda kontrolü uygulamalarının

gerçekleştirilerek, bu kapsamda gıda kontrolünden sorumlu, tek yetkili, AB ile uyumlu uygun idari alt yapının ve kontrol sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.

Türkiye'nin 2003 yılında yayınladığı Ulusal Program'da Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından, gıda güvenliği mevzuatına uyum çerçevesinde gerekli kurumsal yapılanmanın oluşturulması orta vade öncelikleri arasında yer almakta olup Kurumsal yapılanmada, gıda güvenliği ve kontrolü sisteminin güçlendirilmesi, etkinleştirilmesi ve mevcut kontrol yöntemlerinin AB Müktesebatında belirtilen gıda güvenliği standartları ile uyumunda gerekli çalışmaların tamamlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Gıda güvenliği alanında, AB'ye üye devletlerde yeni kurumsal düzenlemeler uygulamaya konmak istense de şu an itibariyle AB ülkelerinin tamamın kabul ettiği ortak bir gıda politikası henüz oluşturulamamış, devletlerin kendi sektörel yapıları ve ülke ihtiyaçlarını (tüketici alışkanlıkları ve üretim potansiyeli) göz önünde tutarak gıda konusunda farklı uygulamalarda buldukları gözlenmektedir. Ancak son yıllarda Üye devletlerde gıda güvenliği kurumları kurulmakta ve bu yeni kurumların gıda kontrolü açısından önemli sorumluluklar yüklenmektedir.

Bu itibar ile ülkemizde de AB'ye uyum çalışması çerçevesinde ve ülke genelinde gıda ve gıda temas eden madde ve malzemeleri üreten işyerleri ve gıda satış yerlerinin etkin bir biçimde kontrol ve denetiminin yapılarak tüketicilere güvenli gıda arzının sağlanması hedeflenmelidir..

AB müktesebatıyla uyumlu Türk mevzuatı hazırlanması hususunda; yeni veteriner kanunu ile AB gereksinimlerini karşılamayan mevcut gıda kanunu yerine hazırlanacak yeni gıda kanununun bir paket halinde, dublikasyonları ve uyumsuzlukları ortadan kaldıracak şekilde aynı zamanda hazırlanması ve sunulması araştırılmıştır.

Şekil1:AB Gıda mevzuatı

